

СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ І ВОЄННА БЕЗПЕКА

УДК 004.09

к.військ.н. **Зайцев Д.В.**
(КНУ ім. Т.Шевченка, Київ)

ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ПІДГОТОВКУ МЕХАНІЗОВАНИХ (ТАНКОВИХ) ПІДРОЗДІЛІВ У ЛОКАЛЬНИХ ВІЙНАХ І ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТАХ СУЧАСНОСТІ

Стаття присвячена аналізу факторів, що впливають на підготовку механізованих (танкових) підрозділів у локальних війнах і збройних конфліктах сучасності. В статті визначені основні групи внутрішніх та зовнішніх факторів, що визначають етап підготовки сучасного загальновійськового бою та дії підрозділів сухопутних військ протиборчих сторін; наведені деякі тенденції у змінах форм і способів бойового застосування підрозділів сухопутних військ у локальних війнах і збройних конфліктах сучасності.

Ключові слова: локальна війна і збройний конфлікт, зовнішні та внутрішні фактори, підготовка механізованих (танкових) підрозділів.

Постановка проблеми. Розвиток тактики, як найбільш динамічної складової частини воєнного мистецтва, форм і способів застосування підрозділів механізованих (танкових) підрозділів здійснюється відповідно до конкретних історичних, геополітичних, економічних, релігійних умов, об'єктивних та суб'єктивних факторів.

Значно впливають на підготовку та застосування механізованих (танкових) підрозділів у локальних війнах і збройних конфліктах (ЛВ і ЗК) сучасності оснащення військ новітніми зразками ОВТ; рішучість цілей війни (конфлікту); особливості фізико-географічних умов театру воєнних дій; створене загальне та за обраними напрямками співвідношення сил і засобів сторін; реальність в оцінюванні оперативно-тактичної (тактичної) обстановки, яка складалася; терміни виконання завдань; імовірні втрати сторін тощо.

Аналізу факторів, що визначають порядок підготовки саме підрозділів тактичного рівня і присвячена стаття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проведений аналіз [1-7] дозволяє стверджувати, що автори достатньо повно та обгрунтовано розкривають етапи розвитку загальної тактики, як найбільш динамічної складової частини воєнного мистецтва, зміни у формах та способах бойового застосування регулярних та іррегулярних збройних формувань в локальних війнах і збройних конфліктах другої половини ХХ та на початку ХХІ століть.

В роботах визначений прямий зв'язок між поняттями «розвиток тактики» та «оновлення парку бойової техніки». Це зрозуміло. Поява нових засобів розвідки, управління, радіоелектронної боротьби, ціленаведення та ураження об'єктів (цілей) призводить до пошуку новітніх прийомів виконання тактичних (оперативних) завдань, які й розглядаються авторами публікацій з наданням відповідних обгрунтувань.

Формування цілей статті. Не в повній мірі автори [2-8] деталізують фактори, які впливають на підготовку підрозділів механізованих (танкових) військ, які у більш як 60% є визначальними у вирішенні завдань стратегічного (оперативно-стратегічного) рівня.

На думку автора статті можна компілювати поняття: бій – підрозділ – тактика; операція оперативного рівня – з'єднання (об'єднання) – оперативне мистецтво; операція стратегічного рівня – стратегічні об'єднання (міжвидове угруповування) – стратегія.

Саме в статті й розглядаються фактори, які впливають на підготовку підрозділів для ведення бою в призмі вивчення із студентами предмету «Тактична підготовка».

Виклад основного матеріалу. Таким чином, аналіз розвитку тактики у ЛВ і ЗК сучасності свідчить, що на підготовку і застосування механізованих (танкових) підрозділів, побудову їхнього бойового порядку впливає значна кількість різноманітних факторів, які умовно можливо поділити на такі основні групи:

зовнішні (не залежать від форми застосування та способів виконання поставлених завдань, їх вплив не може бути змінений силами та засобами тактичної ланки) – склад, стан, положення та імовірний характер дій противника, зміст тактичних і бойових завдань;

внутрішні (залежать від стану компонентів, які структурно входять до складу підрозділів, їх вплив може регулюватися завдяки впливу командирів оперативно-тактичної ланки на способи виконання цими елементами тих чи інших функцій) – свої війська, додані, підтримуючі, взаємодіючі сили (засоби);

фактори, які одночасно впливають на всіх учасників ЛВ і ЗК – фізико-географічні умови та оперативне обладнання театру воєнних дій;

інші фактори.

На основі проведеного аналізу [1,6,8] можна виділити основні етапи підготовки і застосування механізованих (танкових) підрозділів у ЛВ і ЗК сучасності та детальніше класифікувати групи факторів, які впливали на визначений процес.

Етап завчасної підготовки. На основі результатів оцінювання воєнно-політичної обстановки керівництво держави визначало можливі варіанти його розвитку та імовірний склад сил держави або коаліції держав противника, вид воєнного конфлікту (збройний конфлікт, локальна або регіональна війна) та його імовірну головну політичну мету.

Відповідно до проведеного аналізу військово керівництво держави визначало також мету воєнного конфлікту й основні оперативно-тактичні (тактичні) завдання, які необхідно вирішити для її досягнення; прогнозувало імовірний склад сил і засобів противника для виконання ним основних завдань за напрямками та послідовність їх виконання у воєнному конфлікті.

Для цього створювалися оперативно-тактичні з'єднання, відповідні тактичні групи та підрозділи за імовірними напрямками дій противника, визначалися порядок їх розміщення (бойовий порядок) залежно від варіантів дій противника.

Етап безпосередньої підготовки. На основі уточненого аналізу воєнно-політичної обстановки проводилася перша складова – створення угруповань військ (частин, підрозділів) у відповідній оперативно-тактичній побудові (бойовому порядку) для виконання конкретних завдань з урахуванням оперативних (бойових) можливостей військ (частин, підрозділів); визначалися можливі способи їх застосування, організувалася взаємодія у оперативній (тактичній) ланках управління; доводилися уточнені завдання до органів управління всіх ланок, завершувалося планування застосування військ (частин, підрозділів) у визначених операціях (бойових діях), розгорталася система управління на воєнний час.

Етап застосування військ (частин, підрозділів). Відповідно до конкретної воєнно-стратегічної обстановки, що складалася на початку або ході воєнного конфлікту, мети операції (бою), змісту поставлених завдань, стану військ (частин, підрозділів), кількісно-якісного співвідношення сил сторін і географічних особливостей району воєнних дій визначені структурні підрозділи застосовувалися у формі: стратегічних дій, операцій, бойових дій, боїв, ударів, стабілізаційних та специфічних дій.

Залежно від умов оперативно-тактичної (тактичної) обстановки, форм та способів застосування частин (підрозділів), мети операції (бойових дій), змісту поставлених бойових завдань та інших факторів застосовувалися такі способи воєнних (бойових дій) – одночасний або послідовний розгром (ураження) відповідних підрозділів противника на обраних напрямках головного удару (зосередження основних зусиль) у визначеному бойовому порядку та характеру застосованого маневру; проведенням оборонних, наступальних, рейдових, десантно-штурмових, пошуково-ударних, охоронних, сторожових, ізоляційних, спеціальних та інших дій [1,2,6,8].

Таким чином, основні групи факторів, які впливали на підготовку та застосування підрозділів сухопутних військ протиборчих сторін у ЛВ і ЗК сучасності, можуть бути класифіковані:

воєнно-політичні – воєнно-політична обстановка між протиборчими сторонами; можливий вид воєнного конфлікту, його імовірні головні політичні й військові цілі;

воєнно-економічні – стан та спроможність воєнно-промислового комплексу держави, матеріальні, природні, людські та військово-навчені ресурси;

організаційно-технічні – наявність новітніх зразків озброєння і військової техніки, їхні бойові можливості; організаційно-штатна структура, стан та укомплектованість підрозділів;

морально-психологічні – національний і релігійний склад населення держави, морально-психологічний стан керівництва й особового складу підрозділів, впевненість у правоті дій; наявність бойового досвіду;

військово-професійні – рівень військової підготовленості керівного та особового складу, лідерські якості командирів тактичної ланки, уміння застосовувати нові зразки озброєння та техніки;

військові – визначення форм та способів бойових дій відповідно до обстановки, що склалася; створення потрібного співвідношення сил і засобів на обраних напрямках; рівень організації взаємодії, управління;

матеріально-технічні – наявність резервів та своєчасне постачання запасів матеріально-технічних засобів до підрозділів;

часові та просторові – наявність часу на підготовку до дій; віддалення пунктів дислокації підрозділів від району бойових дій; здійснення пересування (перекидання);

фізико-географічні – урахування впливу умов місцевості, пори року (добі) на підготовку та застосування підрозділів тощо.

ЛВ і ЗК кінця ХХ, початку ХХІ століть підтверджують, що вирішення стратегічних завдань масованим застосуванням авіаційних, високоточних засобів ураження протиборчої сторони створювали загальновійськові з'єднання завжди і навіть тоді, коли участь сухопутних військ у воєнних діях була малоімовірною.

Аналіз арабо-ізраїльських війн, ірано-іракської війни, війни в Іраку (1991 та 2003 років) та Югославії (1999 рік) [1,2,6,8] підтверджує, що бойові порядки сухопутних військ будувались у період стратегічного розгортання сил сторін, яке включало переведення частини або всіх ЗС з мирного на воєнний стан, оперативне розгортання, перегрупування, створення резервів багатонаціональних сил та низку інших заходів незалежно від часу та інтенсивності повітряної (космічно-повітряної) наступальної операції.

Крім того, досвід ЛВ і ЗК сучасності свідчить, що на підготовку механізованих (танкових) підрозділів впливали також: розвиток воєнно-політичної обстановки у регіоні, національно-етнічний склад, політичні настрої та традиції місцевого населення, його релігійний склад і фанатизм, ставлення до військ, рівень економічного розвитку, діяльність засобів масової інформації та можливість використання противником населених пунктів та міст, господарсько-економічних об'єктів та місцевих жителів як "живого щита" [1,6].

Таким чином, проведений аналіз дозволяє встановити, що основними позитивними факторами, які визначали порядок та послідовність підготовки механізованих (танкових) підрозділів у ЛВ і ЗК, були:

створення частин (підрозділів) тактичної ланки, їх розгортання та поповнення під час ведення бойових дій проходило без протидії противника або без впливу далекобійних засобів ураження;

висока якість завчасної підготовки особового складу сухопутних військ, яке мало кількісну перевагу в особовому складі протилежної сторони;

перевага сучасного озброєння та військової техніки, у тому числі й велика кількість високоточної зброї, яка застосовувалася для ураження найбільш важливих державних (стратегічних) об'єктів;

здатність підрозділів коаліційних сил вести бойові дії цілодобово з високою ефективністю, протягом тривалого часу у відриві від головних сил угруповання тощо.

Під впливом зазначених та інших специфічних особливостей ЛВ і ЗК проходить удосконалення та розвиток форм і способів підготовки та застосування механізованих (танкових) підрозділів у сучасних операціях та бойових діях та на думку [1,7] основними тенденціями у зміні форм і способів бойового застосування підрозділів сухопутних військ можна вважати:

зближення бойових і небойових форм дій та згладжування відмінностей між ними;

перетворення наступальних і оборонних бойових дій на поєднання наступальних, оборонних, стабілізуючих і підтримуючих дій, які мають різне значення на різних етапах бою;

прагнення до випередження противника в темпі та інтенсивності ведення бойових дій внаслідок значного зростання мобільності підрозділів, точності ураження цілей, інформаційної переваги тощо;

ведення бою невеликими за складом підрозділами, застосування різноманітних спеціальних способів бойових дій;

поступовий перехід від окремих самостійних дій частин і підрозділів сухопутних військ до спільних дій у взаємодії з силами спеціальних операцій;

підвищення ступеня розосередження частин на полі бою, ведення бойових дій на окремих, часто ізольованих напрямках за наявності значних розривів у бойових порядках, що ускладнює підтримання стійкої взаємодії між підрозділами;

широке використання таких функціональних елементів, як вертолітні, протитанкові й протидесантні резерви, аеромобільні десанти, повітряно-наземні тактичні групи, угруповання сил і засобів інформаційної боротьби, розвідки й радіоелектронної боротьби та ін. [9];

значне зростання глибини бойового порядку внаслідок збільшення дальності дії засобів ураження сторін і доцільного перерозподілу сил і засобів між ешелонами;

суттєве збільшення інтенсивності й ефективності ударів з обох сторін, що зумовлює важливість організації тилового і технічного забезпечення;

удосконалення існуючих і розроблення нових способів застосування підрозділів та засобів ураження, як спільне використання засобів радіоелектронного придушення й вогневого ураження, рейдових дій нової структури ЗС України – високомобільних десантних військ, дій аеромобільних десантів, контратак ударними вертолітними частинами в інтересах механізованих (танкових) підрозділів тощо.

Висновки. Отже, в результаті аналізу досвіду ЛВ і ЗК можна сформулювати наступні висновки та пропозиції. Класичні основи тактики ведення бою на сучасному етапі набули суттєвого розвитку. У системі бойових дій, яка застосовувалась у збройних конфліктах, виразно проявилася домінуюча роль тактики як складової воєнного мистецтва. Центр ваги бойових зусиль змістився у напрямі тактичних дій.

Крім того, накопичено чимало інформації, на підставі якої загальновійськовий бій можна охарактеризувати як новий виток у розвитку форм і способів тактичних дій, констатуємо певний прогрес воєнного мистецтва загалом. Зміни в тактиці, що сталися протягом останніх 20–25 років, зумовлюють необхідність постійного й ретельного прогнозування їх з метою визначення тенденцій і напрямів розвитку тактики у майбутньому.

Тому надалі необхідно розробити методичні основи оцінювання ефективності підготовки та застосування підрозділів у воєнних конфліктах і визначити вплив кожної із груп факторів на побудову бойового порядку механізованих (танкових) підрозділів та ефективність їх застосування в сучасному бою.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Стрижевський В. В. Розвиток загальної тактики в локальних війнах і збройних конфліктах другої половини ХХ та на початку ХХІ століть: Монографія. – К.: НАОУ, 2006. – 272 с.
2. Дембовський Б.М. Розвиток загальної тактики в локальних війнах і збройних конфліктах другої половини ХХ сторіччя: навч. посібн. / Національна академія оборони України; Стрижевський В.В., Мехов П.В., Колесов В.С. К.: НАОУ, 2001. – 44 с.

3. Радецький В.Г. Тактика – складова частина воєнного мистецтва // Військо України. – 2002. – № 1. – С. 4–5.
4. Вороб'єв І.Н. Развитие тактики в войнах и вооруженных конфликтах XX века // Военная мысль. – 2002. – № 2. – С. 25–35.
5. Герасименко В.П. Розвиток тактики на основі досвіду локальних воєн і збройних конфліктів / Іван Цибулько, Анатолій Андросов // Наука і оборона. – 2004. – № 3. – С. 29–32.
6. Локальні війни та збройні конфлікти другої половини XX століття (Історико-філософський аспект): Монографія / О. І. Гуржій, С. П. Мосов, В. Д. Макаров та ін. – К.: Знання, 2006. – 356 с.
7. Радецький В. Г. Розвиток воєнного мистецтва у війнах періоду другої половини XX століття: Монографія. – К.: НАОУ, 2006. – 243 с.
8. Балахончев Н., Медін А. Развитие форм и способов ведения военных действий в начале XXI века // Заруб. воен. обозрение. – 2003. – № 4. – С. 25–28.
9. Стратегічний оборонний бюлетень України на період до 2015 року (Біла книга України).– К.: Аванпост – прім, 2004. – 96 с.

Рецензент: д.військ.н, проф. Шарий В.І., провідний науковий співробітник науководослідного центру Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка

к.військ.н. Зайцев Д.В.

ФАКТОРЫ, ВЛИЯЮЩИЕ НА ПОДГОТОВКУ МЕХАНИЗИРОВАННЫХ (ТАНКОВЫХ) ПОДРАЗДЕЛЕНИЙ В ЛОКАЛЬНЫХ ВОЙНАХ И ВООРУЖЕННЫХ КОНФЛИКТАХ СОВРЕМЕННОСТИ

Статья посвящена анализу факторов, которые влияют на подготовку механизированных (танковых) подразделений в локальных войнах и вооружённых конфликтах современности. В статье определены основные группы внутренних и внешних факторов, которые определяют этап подготовки современного общевойскового боя и действия подразделений сухопутных войск противостоящих сторон; приведены некоторые тенденции в изменениях форм и способов боевого применения подразделений сухопутных войск в локальных войнах и вооружённых конфликтах современности.

Ключевые слова: локальная война и вооружённый конфликт, внешние и внутренние факторы, подготовка механизированных (танковых) подразделений.

Zaitsev Dmytro, candidate of military sciences

FACTORS THAT AFFECT THE PREPARATION MECHANIZED (ARMORED) UNITS IN LOCAL WARS AND ARMED CONFLICTS OF MODERNITY

The article analyzes the factors that affect the training mechanized (armored) units in local wars and armed conflicts of today. The paper identifies the main groups of internal and external factors that determine the overall order of the commander of the appropriate level during the preparation of modern combined arms and action parts (units) of ground forces of the opposing sides, are some of the trends in changes in the forms and methods of combat units and the Army was in local wars and armed conflicts of today.

Keywords: local war and armed conflict, both external and internal factors, training mechanized (armored) units.